

تحول رویکردهای پیشگیرانه پلیس از سنتی تا جامعه‌محور^۱

محمود مهدوی^۲، فرشاد الهی^۳

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۰۳/۱۱ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۰۵/۱۹

چکیده

زمینه و هدف: نهادهای پلیسی با هدف اصلی حفظ نظم عمومی و جلوگیری از وقوع جرم تشکیل شده‌اند. این نهاد در طی دهه‌های گذشته دچار تحول شد و به تناسب تحول درک جامعه از پدیده مجرمانه، از رویکردهای سنتی به رویکردهای نوین و اجتماع‌محور گرایش پیدا کرد. پژوهش حاضر با هدف بررسی این سیر تحول انجام شد.

روش: پژوهش حاضر از نظر هدف کاربردی و از نظر روش به صورت توصیفی - تحلیلی انجام شد. مشارکت‌کنندگان پژوهش، افسران ارشد پلیس بودند که به صورت هدفمند انتخاب شدند و به روش نیمه‌ساختاریافته با آنها مصاحبه شد. متن مصاحبه‌ها براساس کدگذاری باز، محوری و گزینشی، کدگذاری شد. یافته‌ها: یافته‌های پژوهش نشان داد که تعامل با محیط، به کارگرفتن شهروندان و دخیل دانستن آنان در مسائل انتظامی، آموزش شهروندان، آگاهی‌رسانی به شهروندان، استفاده از نظرات خیرگان و منتقدان برای اصلاح و ارتقای خدمات، استفاده از ظرفیت‌های بزرگ افراد جامعه و مانند آنها از مولفه‌های تشکیل‌دهنده راهکارهای پیشگیرانه پلیس جامعه‌محور هستند.

نتایج: از جمله راهکارهای رویکرد پیشگیری اجتماعی پلیس می‌توان به: تعامل با مراکز دولتی و استفاده از توانمندی‌های آنان در راستای مأموریت‌های مشارکتی پلیس؛ تعامل با تشکل‌های غیردولتی (هیئت‌های مذهبی، بسیج، مؤسسه‌های خیریه و مانند آنها)؛ مشارکت با گروه‌های اجتماعی (معلمان، اصناف، دانش آموزان، دانشجویان و مانند آنها)؛ استقرار مراکز مشاوره و مددکاری و ارائه خدمات مشاوره روانشناختی و انتظامی؛ فرهنگ‌سازی و ارائه آموزش‌های همگانی؛ اطلاع‌رسانی دقیق از اقدام‌های پلیس پیشگیری با تکیه بر رویکرد اجتماع‌محور و پیشگیری از جرم از طریق تعامل با نهاد خانواده، اشاره کرد.

کلیدواژه‌ها: پلیس جامعه‌محور، پلیس سنتی، رویکرد جامعه‌محور، پیشگیری از جرم.

۱. این مقاله برگرفته از پایان‌نامه کارشناسی ارشد رشته حقوق جزا و جرم‌شناسی دانشگاه تهران با همین عنوان است.

۲. استادیار گروه حقوق جزا و جرم‌شناسی، دانشگاه تهران، ایران. رایانامه: mkhashi@gmail.com

۳. کارشناسی ارشد حقوق جزا و جرم‌شناسی، دانشگاه تهران، ایران. رایانامه: farshadelaha76@gmail.com

مقدمه

نظم عمومی به‌عنوان شالوده حفظ و تداوم جوامع انسانی از اساسی‌ترین محورهای شکل‌گیری و استقرار جوامع مدرن است. جوامع مختلف اقدام در جهت نقض نظم عمومی را جرم‌انگاری کرده و با ضمانت‌اجراهای کیفری از نظم عمومی حفاظت می‌کنند. از این رو جرم همواره در بطن خویش مایه‌ای از اقدام علیه نظم عمومی را داشته است. بر این اساس و با هدف پیشگیری از جرائم جوامع مختلف به ابزارهایی دست یازیده‌اند که با استفاده از آنها به حفظ نظم عمومی کمک کرده و از ارتکاب جرم پیشگیری کنند.

نهاد پلیس به‌عنوان نهاد ابزارهای رسمی حفظ نظم عمومی و پیشگیری از وقوع جرم است. این نهاد همانند نظم عمومی در طی دهه‌های گذشته دچار تحول شده و به تناسب تحول درک جامعه از پدیده مجرمانه در حوزه پیشگیری از جرم نیز دچار تحول شده و از رویکردهای سنتی به رویکردهای نوین و اجتماع‌محور گرایش پیدا کرده است. در دیدگاه سنتی، ماهیت و نقش پلیس، نظم عمومی و امنیت موضوعی حاکمیتی و در دست دولت بوده و پلیس بدون توجه به نیازهای جامعه به‌دنبال حاکم کردن نظم عمومی در جامعه است و نقض‌کنندگان نظم اعطایی را به‌عنوان مجرم تعقیب و مجازات می‌کرد. در دیدگاه نوین پلیس و مفهوم نظم و امنیت عمومی، مقوله‌ای اعطایی و از بالا به پایین نیست بلکه نظم و امنیت عمومی، از جامعه استحصال می‌شود و بدان بازمی‌گردد.

انطباق سازمانی، ساختار و عملکرد پلیس با نیازهای جدید و مفاهیم جدید نظم و امنیت عمومی ایجاب می‌کند که پلیس از رویکردهای سنتی پیشگیری از جرم عدول کرده و به رویکردهای جدید بپردازد. این تحول سال‌هاست در کشورهای دیگر و از جمله ایران جاری شده است. مقرون به تجربه ارزشمند بشر در زمینه ناکارآمدی پیشگیری‌های پلیسی و کیفری و برعکس کارآمدی موثر پیشگیری اجتماعی است. بنابراین تحول رویکرد پلیس از سنتی به جامعه‌محور، اقتضای فوری نهاد و تشکیلات پلیسی در جامعه و متناسب‌سازی

رویکرد پیشگراانه پلیس است. رویکردهای سنتی از جمله افزایش ایستگاه‌های پلیسی، گشت‌زنی‌های تصادفی و واکنش سریع به درخواست شهروندان، تحقیقات پلیس در منطقه وقوع جرم و اجرای دقیق قوانین کیفری، فرمانبرداری از مرکزیت واحد و اجرای دستور مقامات، برقراری کمترین تماس با مردم و جامعه، مورد نقد متخصصان واقع و بر این اساس الگوی جامعه‌محور پلیس ارائه شد. این پژوهش به دنبال آن است تا با توصیف و نقد رویکردهای پلیس سنتی، ضرورت تحول این رویکرد را به پلیس جامعه‌محور مطالعه کند. بنابراین پرسش‌های اصلی پژوهش حاضر این است که تمایز رویکرد پیشگراانه پلیس جامعه‌محور با پلیس سنتی چیست؟ و مهم‌ترین راهبردها و راهکارهای پیشگراانه پلیس جامعه‌محور نسبت به پلیس سنتی چیست؟

پیشینه: با وجود آنکه رویکرد جامعه‌محوری در پلیس از دهه‌های گذشته در نظام‌های پلیسی دنیا مدنظر قرار گرفته و دیدگاه‌هایی از این دست در فضای علمی کشور منتشر شده است که به برخی از آنها اشاره می‌شود.

وروایی (۱۳۸۶) در مقاله‌ای با عنوان رویکرد جامعه‌محوری پلیس به اختصار به بیان و معرفی این رویکرد پرداخته است ولی در این مقاله نقش پیشگراانه پلیس مدنظر نبوده است. محمد نسل در کتاب پلیس و سیاست پیشگیری از جرم به نقش پیشگراانه پلیس پرداخته ولی رویکرد اصلی این کتاب پلیس جامعه‌محور نبوده است.

عبدی (۱۳۸۳) در مقاله‌ای با عنوان تبیین رویکرد جامعه‌محوری پلیس به بیان ویژگی‌های پلیس جامعه‌محور پرداخته‌اند اما نقش پیشگراانه پلیس مدنظر نبوده است.

پوراسدی و نوروزی (۱۳۹۱) در مقاله‌ای با عنوان تاثیر مولفه‌های آموزشی در تحقق پلیس جامعه‌محور به بیان مولفه‌های لازم برای تحقق پلیس جامعه‌محور می‌پردازند و توجه و تمرکز خاص بر پیشگیری ندارند.

مبانی نظری

پلیس سنتی: در پلیس سنتی، پلیس مؤسسه‌ای دولتی است که مسئول اجرای قانون است و نقش پلیس در جامعه در حل مشکل جرم و جنایت خلاصه می‌شود (اسدی، ۱۳۹۴، ص ۴۶) موفقیت پلیس در این سیستم‌ها به وسیله میزان کشف و دستگیری سنجیده می‌شود و اولویت کار پلیس برخورد با جرائم مالی شدید یا جرائم توأم با خشونت است (اسدی، ۱۳۹۴، ص ۴۸). معیار اثربخشی کار پلیس، تقلیل زمان واکنش در برابر حوادث و حضور در صحنه و مداخله است. پلیس واکنش فوری و مؤثر در قبال جرائم جدی نشان می‌دهد. سازمان‌های پلیسی از منابع بالقوه موجود در خارج از ساختار پلیس کمترین بهره را می‌برند و راهبردهایی را اتخاذ می‌کنند که به‌طور عمده متمایل به اجرای قوانین است. از این رو در منابع مربوط به الگوی سنتی، پلیس را اداره اجرای قانون می‌خوانند (موسویان، ۱۳۹۳، ص ۱۱). از مهمترین ویژگی‌های پلیس سنتی می‌توان به ویژگی‌های زیر اشاره کرد:

- در مدل پلیس سنتی، پلیس یک نهاد دولتی است و خود را بیشتر مسئول اعمال قانون می‌داند؛
- پلیس سنتی وظیفه عمده خود را در روشن کردن وضعیت پرونده‌های کیفری و جرائم می‌داند؛
- پلیس سنتی میزان کارایی خود را در شناسایی و دستگیری متخلفان می‌داند؛
- اولویت‌های مدل سنتی پلیس مبارزه با جرائم بزرگ و پیچیده است؛
- پلیس سنتی به‌طور ویژه به وقایع و حوادث و جرائم ارتكابی توجه می‌کند؛
- معیار کارایی پلیس سنتی، در میزان سرعت و حضور در صحنه جرم است؛
- پلیس سنتی بسیار متمرکز و تحت قوانین و مقررات سخت قرار دارد و در عمل عرف و عادات شغلی و صنفی در آن حکومت می‌کند؛
- پلیس سنتی تعقیب قضایی جرائم را هدف عمده و مهم خود می‌داند و به همین جهت

تهیه آمار از فعالیت‌های معمول درباره تشکیل پرونده‌های جنایی برای این نهاد مهم است (بخشایشی بایقوت، ۱۳۹۱، ص ۵۲).

پلیس جامعه‌محور: کنترل پلیسی جامعه‌محور رویکردی است که در آن پلیس محور تدابیر پیشگیرانه خود را از اتکای صرف به ابزارهای ترسیم شده در «نظام عدالت کیفری» برمی‌دارد و علاوه بر بهره‌مندی از این ابزارها از همکاری و مشارکت نهادهای دولتی و اجتماعی در راستای پیشگیری از وقوع جرم استفاده می‌کند (درویشی و میرزاخانی، ۱۳۹۴، ص ۱۴۹). از نظر «فریدمن» پلیس جامعه‌محور عبارت است از «راهبرد و خط و مشی انتظامی که با هدف دستیابی به کنترل مؤثر و کارآمد جرائم، کاهش ترس از جنایت، توسعه کیفیت زندگی، گسترش خدمات پلیسی و مشروعیت کار پلیس، از طریق تکیه بر منافع جامعه درصدد تغییر شرایط جرم است. این امر مستلزم مسئولیت‌پذیری بیشتر پلیس، سهیم شدن فعال‌تر و بیشتر جامعه در فرایند تصمیم‌گیری و توجه بیشتر به حقوق و آزادی‌های مدنی است» (ترویانوویچ و باتوروکس، ۱۳۸۳، ص ۲۹).

از نظر ترویانوویچ، پلیس جامعه‌محور به این معنی است که «پلیس بخشی از یک محله را تشکیل می‌دهد. این کار باعث می‌شود که شناخت بیشتری از نیازهای شهروندان به‌دست آورد و کمک کند تا اعتماد بیشتری به پلیس داشته باشند. شهروندان نیز به‌نوبه خود به پلیس می‌پیوندند و به همراه پلیس برای رسیدن به هدف مشترکی که همان داشتن محیط امن است تلاش می‌کنند که در اصل به رفتار اقماعی، بازدارنده و پیشگیرانه پلیس منتهی می‌شود. هدف اصلی جامعه‌محوری در پلیس از طرفی جلب مشارکت مردمی و حل مشکلات جامعه و از طرف دیگر پیشگیری از وقوع جرم است. از این رو افزایش تعاملات مردمی با پلیس، پیش‌بینی و رصدکردن منابع جرم‌خیز و پیش‌دستی پلیس بر جرم ازجمله اقدام‌های اصلی است» (اسدی، ۱۳۹۴، ص ۵۶).

همچنین دفتر دادستانی کالیفرنیا این تعریف را از پلیس جامعه‌محور ارائه کرده است: «پلیس جامعه‌محور یعنی آن اصول کلی، شیوه‌های مدیریتی و طرح‌های سازمانی که

روش‌های مؤثر حل مشکل و مشارکت با مردم را برای شناسایی و رفع علل جرم، بی‌نظمی و سایر مشکلات اجتماعی ارتقاء می‌دهد» (زارعیان جهرمی، ۱۳۹۱، ص ۷۸)؛ پلیس جامعه‌محور موضوعی فراتر از چینش نیروهای پلیس در خیابان‌ها، اعزام گشت پیاده یا پلیس محله است. پلیس جامعه‌محور یک مکتب جامع فکری، روش مدیریتی و راهبرد سازمانی است که همه عوامل پلیس را دربرمی‌گیرد و شیوه‌های مؤثر حل مشکل و مشارکت پلیس و جامعه را ارتقاء می‌بخشد. این شیوه با روش‌های سنتی کنترل اجتماعی پلیس متفاوت است زیرا این شیوه تحولی بزرگ در نحوه تعامل پلیس و جامعه و سازماندهی تشکیلات پلیس است (کارن و لیندا، ۱۳۸۲، ص ۱۵).

برخی از مهم‌ترین ویژگی‌های رویکرد پلیس جامعه‌محور عبارت‌اند از:

- **تاکید بر پلیسی‌گری مشارکتی:** در رویکرد پلیس جامعه‌محور، مشارکت عمومی در تحقق اهداف پلیس، یکی از مهمترین ویژگی‌هاست، برخلاف رویکرد سنتی که در آن پلیس، وظیفه تامین امنیت را برعهده داشته و ارائه‌کننده آن است، در پلیس جامعه‌محور، مشارکت تمام نهادهای مدنی و نیز دولتی در تحقق اهداف و وظایف پلیس مدنظر است.

- **توجه به امنیت محسوس همزمان با حفاظت از امنیت موجود:** از بهترین شاخص‌های رویکرد اجتماع‌محور پلیس، گسترش احساس امنیت همزمان با وجود امنیت است. پژوهش‌های جرم‌شناسی نشان می‌دهد، احساس امنیت، بیش از وجود امنیت، برای شهروندان، حائز اهمیت است و بر ظرفیت جنایی و بزه‌دیدگی جامعه اثر می‌گذارد (بیات، ۱۳۸۷، ص ۱۷).

- **افزایش سرمایه اجتماعی پلیس:** رویکرد اجتماع‌محور پلیس با اعتقاد به اینکه افزایش اعتماد و همکاری مردم با پلیس، مهمترین سرمایه پلیس برای انجام وظایف و تحقق اهداف است، به دنبال افزایش سرمایه اجتماعی پلیس است. افزایش سرمایه اجتماعی پلیس، شاخص‌هایی دارد که افزایش یا کاهش آنها

می‌تواند سرمایه اجتماعی پلیس را افزایش یا کاهش دهد. از جمله این شاخص‌ها اعتماد، اعتقاد، رضایت‌مندی و مشارکت مردم در فعالیت‌های مربوط به پلیس است. به‌منظور تامین سرمایه اجتماعی، پلیس باید به‌دنبال آن باشد که با ارائه خدمات مورد نیاز شهروندان، اعتماد آنان را جلب کند. این اعتماد زمانی فراهم خواهد شد که شهروندان صادقانه پلیس را خدمتگزار خود بدانند نه مامور ناظر و مراقب خود. همچنین در زمینه اعتقاد مردم به عملکرد پلیس، پلیس جامعه‌محور با استفاده از ابزارهای اقناعی و آموزشی سعی می‌کند، باور مردم به خدمت‌گزاری پلیس را تقویت کرده و هرچه بیشتر مردم را نسبت به وظایف و اهداف پلیس آشنا کرده و آنان را به همکاری با پلیس ترغیب کند. در زمینه مشارکت نیز تلاش پلیس جامعه‌محور آن است تا از تمام ظرفیت‌های اجتماعی در زمینه همکاری اجتماعی «تامین امنیت» و پلیسی‌گری مشارکتی بهره‌جوید. همچنین رضایت‌مندی از اقدام‌های پلیس نیز در دستور کار پلیس جامعه‌محور قرار دارد. این امر با شاخص‌هایی از جمله مداخله سریع و به‌موقع پلیس، برخورد کرامت‌مدار با مردم، ارائه خدمات اجتماعی مطلوب مثل خدمات راهنمایی و رانندگی، گذرنامه، فقدان سوء پیشینه و نظائر آن ارزیابی می‌شود.

- **افزایش کنترل غیررسمی:** پلیس جامعه‌محور با افزایش نقش مشارکتی مردم و نهادهای دولتی در زمینه تامین نظم و امنیت به‌دنبال گسترش کنترل غیررسمی است. بدیهی است به‌دلیل گستردگی دامنه کنترل غیررسمی این امر به‌مراتب دامنه امنیت اجتماعی و احساس امنیت اجتماعی را خواهد افزود و اهداف پلیس را محقق خواهد کرد.

- **افزایش حضور پلیس در فرایند جامعه‌پذیری:** باتوجه به اینکه تربیت شهروندانی قانون‌مدار، نیازمند جامعه‌پذیری مطلوب بوده و مشارکت آموزش‌محور پلیس، در فرایند جامعه‌پذیری از طریق نهادهایی مثل مدرسه و خانواده و رسانه‌ها می‌تواند

نسل آینده جامعه را بر اساس اهداف و مقاصد پیشگیرانه پلیس جامعه‌پذیر کند.
(بخشایشی بایقوت، ۱۳۹۱، ص ۶۴)

پلیس مسئله‌محور: در واقع می‌توان گفت که پلیس مسئله‌محور یکی از اقسام رویکرد پلیس نیست. به عبارت دیگر این رویکرد، در طول سایر رویکردها نیست، بلکه به‌عنوان یکی از راهکارهای پلیس جامعه‌محور در مقابل پلیس سنتی، به شمار می‌رود. رویکرد پلیس مسئله‌محور معتقد است که وظیفه پلیس تنها مقابله با جرائم و پاسخگویی به مشکلات مردم نیست بلکه وظیفه دارد تا با شناسایی جرم، راهکارهای آن را بیابد و از وقوع دوباره آن جلوگیری کند. پلیس مسئله‌محور همچنین تلاش می‌کند با برخوردهای پیشینی و علت‌یابی، مانع وقوع جرائم شود. براساس رویکرد پلیس مسئله‌محور، جرم به‌عنوان یک معضل و مسئله اجتماعی در نظر گرفته می‌شود. این رویکرد شامل شناسایی مسائل و تصمیم‌گیری درباره بهترین شیوه رویارویی با آنهاست. هرمنگل داشتاین، ابداع‌کننده اداره امور پلیسی مسئله‌محور عقیده دارد: «رویکرد مبتنی بر حل مسئله، یک طرح جامع برای بهبود اداره امور پلیسی است که سازمان پلیس را اولویت پرداختن به مسائل اساسی شکل می‌دهد که بر کارکنان سازمان پلیس، رویه‌ها و تغییرات به‌وجود آمده تأثیرگذار است» (محمدنسل، ۱۳۸۷، ص ۷۸).

مهمترین ویژگی‌های رویکرد پلیس مسئله‌محور را می‌توان در موضوعات زیر برشمرد:

- لزوم شناسایی دقیق و همه‌جانبه موضوع: الگوی پلیس مسئله‌محور به‌عنوان یک راهبرد بر لزوم شناسایی دقیق، خاص و جامع ابعاد مسئله و معضل موجود در برخورد با پدیده مجرمانه تأکید دارد و معتقد است که بدون وجود چنین شناخت جامع و دقیقی هرگونه اقدام و راهکار عملی در امر پیشگیری از جرم نمی‌تواند با موفقیت کامل همراه باشد. بنابراین سازمان‌های پلیسی که با بیان رویکرد درصدد حل مسائل قلمرو سرزمینی خود از لحاظ ناهنجاری و جرم هستند لازم است تجزیه و تحلیل، توصیف و تبیین درستی از ابعاد مختلف کمی و کیفی مسئله

داشته باشند. بدین‌سان با شناخت ایجادشده درخصوص عوامل وقوع جرم بی‌نظمی و ناهنجاری و همچنین ویژگی‌های کمی و کیفی مسئله، پلیس می‌تواند در قدم بعدی تدابیر و راهکارهای پیشگیرانه مناسب‌تری از وقوع جرائم و ناهنجاری به‌کار گیرد (فریدمن، ۱۳۸۳، ص ۸۷).

- اقدام متناسب با ابعاد کمی و کیفی موضوع: پس از شناسایی ابعاد کمی و کیفی مسئله که زمینه شناخت دقیق و عمیق مسئله را برای پلیس فراهم می‌آورد این امکان وجود خواهد داشت که در قدم بعدی تدابیر و راهکارهای عملی مناسب‌تری در پیشگیری از وقوع جرائم در جامعه اتخاذ کرد. اما در این گام نیز پلیس به‌عنوان راهبرد خویش در پیشگیری از جرم باید توجه داشته باشد که اقدام‌ها و تدابیر پیشگیرانه از هر جهت متناسب با مسئله باشد (وروایی و فتح‌اللهی، ۱۳۸۸، ص ۱۴۱).

راهبردهای پیشگیرانه پلیس جامعه‌محور

الف. تحقق پلیس تعامل‌گرا به جای پلیس سرکوب‌گر: یکی از راهبردهای پیشگیرانه پلیس جامعه‌محور نسبت به پلیس سنتی، رویکرد پلیس تعامل‌گرا به‌جای پلیس سرکوب‌گر است. با این توضیح که با ملاحظه در برنامه‌های جامعه‌محور پلیس‌های کشورهای توسعه‌یافته، مشاهده می‌شود که پلیس، ضمن حفظ اقتدار سازمانی، ارتباط خود را با جامعه حفظ کرده‌اند (ترویانیوچ، ۱۳۸۳، ص ۲۹).

پلیس در این رویکرد، برای ایجاد یک رابطه نزدیک با افراد جامعه حرکت می‌کند، در نتیجه کارکنان پلیس تعامل نزدیکی با افراد جامعه داشته و ضمن آموزش و آگاهسازی، آنان را در حل و فصل منازعات و اختلافات محلی یاری می‌دهند. طبق این رویکرد، هدف مبارزه ریشه‌ای و اساسی با جرم و بزهکاری در جامعه می‌باشد و این اقدام نیاز به حضور گسترده پلیس و همکاری و تعامل پلیس با دیگر نهادهای مدنی و اجتماعی دارد تا در قالب

یک رویکرد مشارکتی و جامعه‌محوری آحاد جامعه را در پیشگیری از جرم سهیم کرده و همه شهروندان را مسئول برقراری امنیت پایدار کرده و با ریشه‌یابی ناهنجاری‌ها، علل وقوع جرم را شناسایی و در نطفه خاموش کنند (پیامی، ۱۳۹۹، ص ۴۲).

بی‌تردید پلیس برای رسیدن به این مهم، نیازمند جلب اعتماد و رضایت عمومی با توسل به راهکارهایی است که تعامل میان پلیس و مردم را تقویت می‌کنند و باعث می‌شوند مردم پلیس را در کنار خود و دوست خود بپندارند و در فرآیند تحقق امنیت در جامعه مشارکتی فعال داشته باشند و پلیس را در پیشگیری اجتماعی از وقوع جرم که بهترین و مؤثرترین نوع پیشگیری است یاری کنند. طبق این رویکرد، پلیس لازم است همواره در دسترس مردم، هم‌جوار با مردم و در تماس مستقیم و مستمر با شهروندان و مسائل آنان باشد (ترویانیچ، ۱۳۸۳، ص ۳۱).

ب: تحقق پلیس اخلاق‌مدار به جای پلیس زورمدار: براساس این راهبرد، برای مقابله با بزهکاری، تنها راه دستگیری و مجازات مجرمان نیست بلکه از طرق مختلفی می‌توان با جرم مقابله کرد. پلیس ضمن تدوین سیاست جنایی پیشگیرانه، در اجرای آن نیز نقشی بی‌بدیل دارد (پیامی، ۱۳۹۹، ص ۴۳)؛ بنابراین شاخص‌ها و اصول نظام‌نامه اخلاقی پلیس باید جامع باشد تا بتواند در عمل موفق باشد و راهنمای افسران و کارکنان پلیس قرار گیرد و در نهایت رضایت شهروندان را تأمین کند که رجوع به منابع معتبر دینی نیز می‌تواند یکی از عوامل مؤثر در این زمینه باشد تا شاخص‌هایی چون خدامحوری و دین‌مداری، حمایت از مظلوم و مبارزه با ظلم، خوش‌رفتاری، فروتنی و خویش‌ن‌داری، تعهد و قانون‌گرایی و مانند آن به بار نشیند (پیامی، ۱۳۹۹، ص ۴۴). پلیس با رویکرد اخلاق‌مداری در کنار دیگر نهادها و مراکزی که به‌طور مستقیم در پیشگیری از جرم نقش دارند می‌تواند با تکیه بر مطالعات علمی بر تدابیری دست یابد که با یک تعامل علمی و اجرایی در پیشگیری از جرم، نقش مؤثری را ایفا کند (نجار، ۱۳۹۴، ص ۱۲).

پ. ایفای نقش پلیس ترمیم‌کننده به جای پلیس انتقال‌گیرنده: یکی از راهبردهای

پیشگیرانه پلیس جامعه‌محور نسبت به پلیس سنتی، رویکرد پلیس ترمیم‌کننده به جای پلیس انتقال‌گیرنده است. عدالت ترمیمی به‌عنوان الگویی که در کنار الگوی عدالت کیفری سنتی، جایگاه ویژه‌ای در نظام‌های مختلف دارد، اهداف چندگانه‌ای از جمله ترمیم خسارت بزه‌دیده، آشتی بین بزه‌دیده و بزه‌کار و بازگرداندن انسجام گسسته شده در اجتماع در نتیجه وقوع جرم را دنبال می‌کند (مقدسی، ۱۳۹۷، ص ۱۸۹).

تحقق اهداف عدالت ترمیمی مستلزم وجود کنش‌گرانی است که ضمن آشنایی با مبانی و اهداف عدالت ترمیمی، به اصول آن نیز اعتقاد داشته باشند. بی‌تردید پلیس به‌عنوان یکی از مهم‌ترین نهادهای مسئول پاسخ‌دهی به پدیده مجرمانه و به‌عنوان اولین نهاد مراجعه بزه‌دیدگان پس از وقوع جرم، نقش مهمی در اجرای برنامه‌های ترمیمی دارد. موفقیت پلیس در این راه مستلزم تغییراتی در ساختار و نیز تغییر نگرش پلیس است. لزوم پاسخ‌گویی سریع و مؤثر پلیس به پدیده مجرمانه و استفاده از برنامه‌های ترمیمی در زمان مناسب، ضمن جلوگیری از گسترش انتقام‌های شخصی، بزه‌دیدگی ثانویه، اطلاع دادرسی و مراجعه بی‌مورد افراد به نظام کیفری، باعث التیام آلام و جبران خسارات مادی و معنوی بزه‌دیده خواهد شد. توجه پلیس به بزه‌دیدگان خاص و بالقوه همچون سالمندان، کودکان و زنان که در معرض آسیب‌دیدگی بیشتر قرار دارند و انجام اقدام‌های پیشگیرانه و اجرای برنامه‌های ترمیمی در توسعه عدالت قضایی تأثیرگذار است (مقدسی، ۱۳۹۷، ص ۱۹۱).

باتوجه به اهمیت نقش پلیس در اجرای عدالت ترمیمی و نتایجی که از اجرای این برنامه‌ها در نظام قضایی آشکار می‌شود، لزوم اعطای اختیارات قانونی به پلیس، تأمین منابع انسانی آموزش‌دیده، اهتمام به مباحث جامعه‌محوری پلیس و التفات به اجرای حقوق شهروندی ضروری است (رایجیان، ۱۳۹۶، ص ۳۹۸). باتوجه به حجم زیاد پرونده‌های ورودی به کلانتری بیم این می‌رود که دیدگاه کمیت‌مدار بر دیدگاه کیفیت‌محور غالب شده و کم‌توجهی به پدیده مجرمانه، باعث تکرار مجدد و تشدید بزه شود. نظام عدالت کیفری ایران و مبانی شرعی آن از ظرفیت‌های ترمیمی بالقوه بالایی نسبت به دیگر نظام‌های کیفری

برخوردار است که این امکان را فراهم می‌کند تا از اندیشه‌ها و فرایندهای عدالت ترمیمی بهره‌بردار (شیری، ۱۳۹۵، ص ۸۷).

به عبارت دیگر، به دلیل تخصصی و فنی بودن هدایت فرایندهای عدالت ترمیمی برای دستیابی به اهداف آن، تحول در سیاست جنایی تقنینی و به دنبال آن تغییر در سیاست جنایی اجرایی و قضایی، اجتناب‌ناپذیر است. در عرصه تقنینی با تصویب قانون آیین دادرسی کیفری شاهد اقدام‌های مناسب، ولی ناکافی در عرصه تعمیم برنامه‌های غیررسمی قضایی از جمله برنامه‌های ترمیمی در تمام سطوح از جمله ابعاد اجرایی که متولی آن نهاد‌های اجرای قانون از جمله پلیس است، هستیم. آنچه در تدوین این قانون به آن پرداخته شده این مطلب است که باید در بعد اجرایی و به ویژه پلیسی، با درک ظرفیت‌های موجود و معرفی استانداردها و معیارهای عدالت ترمیمی، رویه‌های غیرکیفری و غیررسمی نیز به عنوان مکمل سایر روش‌ها، در کنار حقوق کیفری برای استفاده سیاست‌گذاران جزایی به رسمیت شناخته شود (شیری، ۱۳۹۵، ص ۸۸). امری که درباره نهاد‌های اجرایی عدالت کیفری از جمله پلیس، جز از طریق تغییر راهبردهای سیاست کیفری دولتی به سیاست جنایی مشارکتی و تحول در سازمان پلیس سنتی به سوی سازمانی نوین و جامعه‌محور ممکن نخواهد بود (بارانی و یاراحمدی، ۱۳۹۶، ص ۱۶۷).

ت. ایفای نقش پلیس هشداردهنده به جای پلیس تعقیب‌کننده: یکی از راهبردهای پیشگیرانه پلیس جامعه‌محور نسبت به پلیس سنتی، رویکرد پلیس هشداردهنده به جای پلیس تعقیب‌کننده است. پلیس برای حفظ امنیت اجتماعی و اجرای وظایف ذاتی خود ناگزیر از امر و نهی به دیگران و اعمال قدرت است (اکبری و عربیان، ۱۳۹۶، ص ۱۲). در گذشته پلیس اغلب نقش تعقیب‌کننده داشت، اما امروزه و با جامعه‌محور شدن راهبردهای پلیسی، این نقش جای خود را تا حدودی به هشداردهنده داده است. هدف از ایجاد پلیس هشداردهنده، عبارت‌اند از: ۱- ارائه پاسخ متناسب به جرم سطح پایین در مواردی که مجرم جرم را پذیرفته است؛ ۲- تحقق عدالت سریع و ساده‌تر که دارای اثر بازدارندگی است و

۳- ثبت رفتار مجرمانه فردی برای مراجعه احتمالی در دادرسی‌های کیفری آینده یا سوابق کیفری یا سایر موضوعات مشابه برای کاهش احتمال جرم مجدد (مارکس^۱، ۱۹۸۸، ص ۶۵). بنابراین می‌توان دریافت که این رویکرد پلیس برای پیشگیری از جرم و جلوگیری از تکرار جرم بسیار مؤثر است. در نهایت راهبردهای پلیس جامعه‌محور سبب کثرت پلیس هشداردهنده نسبت به تعقیب‌کننده شده است.

روش

این پژوهش از نظر کاربردی است؛ همچنین از نظر نحوه اجرا توصیفی - تحلیلی است و هیچ مداخله‌ای در متغیرهای اصلی پژوهش صورت نگرفته است. برای گردآوری داده‌ها از دو روش کتابخانه‌ای و میدانی استفاده شد. در مرحله کتابخانه‌ای متون، کتب، مقالات، پژوهش‌های متعدد و مرتبط با موضوع بررسی و با فیش‌برداری، ویژگی‌های پلیس سنتی و پلیس جامعه‌محور در کشورهای مختلف جمع‌آوری شد. در مرحله میدانی، از طریق مصاحبه با متخصصان ویژگی‌های پلیس سنتی و جامعه‌محور با هم مقایسه شد. برای تحلیل داده‌ها از تکنیک کدگذاری باز، محوری، انتخابی با روش برچسب‌زدن به کلمات کلیدی استفاده شد.

یافته‌ها

هدف از انجام مطالعه کیفی در این پژوهش، شناسایی و تعیین مهمترین شاخص‌ها و موانع در خصوص رویکرد پیشگیرانه پلیس از سنتی تا جامعه‌محور در ایران با استفاده از نظرات خبرگان است که با استفاده از مصاحبه‌های نیمه ساختارمند با ۱۲ نفر صورت گرفت. میانگین زمانی مصاحبه‌ها ۶۵ دقیقه بود. مصاحبه‌ها پیاده‌سازی و با روش تحلیل مضمون با استفاده از نرم‌افزار مکس کیودا تحلیل شد.

به‌دلیل ماهیت تفسیری تحلیل مضمون، باید به روایی و پایایی آن توجه شود که مستلزم به‌کارگیری کدگذاران مستقل است و باعث می‌شود تحلیل مضمون در مقایسه با سایر

روش‌های کیفی، دقت و زمان بیشتری طلب کند. در این پژوهش، شاخص‌های موثر در خصوص رویکرد پیشگیرانه پلیس از سنتی تا جامعه‌محور از طریق مصاحبه شناسایی شده است که برای این کار مصاحبه نیمه‌ساختاریافته‌ای با ۲۱ نفر از فرماندهان نیروی انتظامی صورت گرفت.

۱. **کدگذاری باز:** در این مرحله به بررسی دقیق مفاهیم درون مصاحبه‌ها براساس ارتباط با موضوع پژوهش پرداخته شد. مسائلی با انجام تحلیل مصاحبه‌های اولیه، پدیدار شدند، بنابراین پرسش‌های بعدی در ارتباط با مسائل پدیدار شده تدوین شده و مصاحبه‌های بعدی بر روی آنها متمرکز شدند. به‌کارگیری این روند و به‌کارگیری مجموعه داده‌ها تا اشباع نظری ادامه یافت.

هر مصاحبه، جمله به جمله برای استخراج نکات کلیدی و کدگذاری باز مرور شده است. هر نکته مهم با یک کد باز مشخص شده و با به‌کارگیری روش مقایسه ثابت، کدهای جدید اختصاص داده شد. همچنین، کدها با کدهای باز در نسخه‌های قبلی و مشابه مقایسه شدند. این روش برای این مسئله که آیا کد جدید، قبلاً ایجاد شده است یا خیر؟ انجام شد. برای نمونه بخشی از نظرات در پاسخ به پرسش‌های مصاحبه به‌شرح زیر کدگذاری شد:

«تعامل با جامعه و محیط اطراف بیشتر شده است. استفاده از تجارب شخصی در ماموریت‌ها، اعتقاد به ضرب و شتم و برخورد قهری با شهروندان...».

این بخش از مصاحبه به روشنی به ویژگی‌های پلیس سنتی به‌عنوان عامل موثر از حرکت از پلیس سنتی به پلیس جامعه‌محور با رویکرد پیشگیرانه اشاره دارد.

«... پلیس سنتی صرفاً از اقدام‌های انتظامی مثل گشت‌زنی، دستگیری، ضرب و شتم جهت اصلاح امور و برخورد با جرم استفاده می‌کرد...».

این بخش از مصاحبه به روشنی به تأکید بر راهکارهای پیشگیرانه پلیس سنتی برای مبارزه با جرم اشاره دارد.

ادامه روند کدگذاری باز و به‌کارگیری مکرر مقایسه ثابت به شکل‌گیری مضامین فرعی منتهی

شد. این مفاهیم ویژگی‌های متمایز پاسخ‌ها است که نشان‌دهنده اطلاعات مهم مرتبط با سوالات پژوهش بود و الگویی است که در مجموعه داده‌ها یافت شده و به توصیف مشاهدات، سازماندهی و تفسیر جنبه‌هایی از پدیده مدنظر یعنی پلیس جامعه‌نگر می‌پردازد. بر این اساس از ۲۱ مصاحبه، ۱۴۳ کد باز یا مضمون فرعی در ارتباط با پلیس جامعه‌محور استخراج شد.

۲- کدگذاری محوری: در این مرحله کدهای باز (مضامین فرعی) ایجاد شده در گام قبل بسط و گسترش یافته‌اند. به عبارت بهتر، با توجه به پاسخ افراد، به کدگذاری محوری و مقوله‌بندی پاسخ آنان پرداخته شده است. در این مرحله، کدهای باز یا مضامین فرعی تجزیه و تحلیل شده و با ترکیب و تلفیق آنها مضامین اصلی شکل گرفته‌اند. در این مرحله مضامین اصلی و فرعی مشخص شد.

با توجه به این که به مفاهیم و عوامل مربوط به ویژگی‌های پلیس سنتی اشاره و تاکید دارند، در دسته‌ای به عنوان مضمون اصلی «ویژگی‌های پلیس سنتی» طبقه‌بندی شدند که شامل ۲۳ مضمون فرعی است. ادامه این روند به شکل‌گیری ۹ مضمون اصلی منتهی شد.

با توجه به تحلیل مصاحبه‌ها، ۱۴۳ کد باز (مضمون فرعی) در ۹ دسته کد محوری (مضمون اصلی) شامل ویژگی‌های پلیس سنتی، ویژگی‌های پلیس جامعه‌محور، راهکارهای پیشگیرانه پلیس سنتی، راهکارهای پیشگیرانه پلیس جامعه‌محور، راهکارهای پیشگیری مشارکتی، راه‌های فعال کردن مردم در تحقق نقش پلیس جامعه‌محور، راه‌های فعال کردن مردم در تحقق نقش پلیس جامعه‌محور، اهمیت و برتری رویکرد جامعه‌محور نسبت به رویکرد سنتی تفکیک شده‌اند.

جدول ۱. مولفه‌های تشکیل‌دهنده ویژگی‌های پلیس سنتی

ردیف	کدهای باز (مضامین فرعی)	فراوانی مطلق
۱	تعامل کم با شهروندان	۱۹
۲	دخالت ندادن شهروندان در انجام امور	۱۹
۳	تعاملات برون‌سازمانی اندک	۱۲

ردیف	کدهای باز (مضامین فرعی)	فراوانی مطلق
۴	استفاده از تجربیات شخصی در انجام امور	۱۴
۵	اعتقاد به ضرب و شتم و برخورد قهری با شهروندان	۱۸
۶	سطحی‌نگر	۱۸
۷	برقراری ارتباط خوب با افراد پیش‌کسوت و معتمدان در حوزه پلیس سنتی	۱۱
۸	رفتار توأم با احترام با پیش‌کسوتان	۱۱
۹	رفتار مقتدرانه و بعضاً خشک	۱۱
۱۰	عدم استفاده از آموزش در ارتباط با زیردستان	۱۲
۱۱	ضعف امکانات و تجهیزات	۱۹
۱۲	استفاده از منابع	۱۴
۱۳	فاقد برنامه	۱۰
۱۴	روزمرگی در انجام امور	۷
۱۵	رویکرد سلسله‌مراتبی در انجام امور	۱۵
۱۶	استفاده از روش‌های سنتی و قدیمی در اداره امور	۱۹
۱۷	تاب‌آوری پایین	۴
۱۸	به‌دنبال ایجاد ثبات	۱۷
۱۹	نگاه و برخورد سنتی با جرائم	۱۷
۲۰	سلیقه‌ای عمل کردن	۱۲
۲۱	اقتدارگرا	۱۸
۲۲	علاقه به کسب قدرت	۱۸
۲۳	تکیه بر روش‌های قدیمی و سنتی در برخورد با امور	۲۳

همان‌گونه که نتایج پژوهش در جدول ۱ آمده است، مولفه‌های تشکیل‌دهنده ویژگی‌های پلیس سنتی در قالب ۲۳ مضمون فرعی به‌دست آمد.

جدول ۲. مولفه‌های تشکیل‌دهنده پلیس جامعه‌محور

ردیف	کدهای باز	فراوانی مطلق
۱	تعامل با جامعه و محیط اطراف	۳۸
۲	رابطه تعاملی با شهروندان	۲۹
۳	ارتباطات اجتماعی گسترده	۲۹
۴	تحول‌نگر	۱۴
۵	به‌دنبال ایجاد تغییر	۸
۶	خلاقیت در انجام کارها	۸
۷	تمایل به اجرای ماموریت‌ها در چارچوب قانون	۹
۸	استفاده اثربخش از ظرفیت‌های جامعه	۲۸
۹	مردم‌مدار	۳۲
۱۰	رفتار بر مبنای اخلاقیات	۱۴
۱۱	تولید منابع و استفاده اثربخش از منابع	۱۹
۱۲	انعطاف با مردم و شهروندان	۱۸
۱۴	استفاده از علم و فناوری‌های روز	۲۷
۱۵	کسب اعتماد بالای مردم	۲۸
۱۶	کسب رضایت بالا در بین مردم	۲۸
۱۷	استفاده از دانش روز	۲۴
۱۸	استفاده از رویکردهای مدیریت دانش (تسهیم اطلاعات، تشریک اطلاعات، انتشار اطلاعات، تولید اطلاعات)	۲۱
۱۹	تصمیم‌گیری مشارکتی با مردم	۲۹
۲۰	رویکرد گروهی در اداره امور	۲۰
۲۱	تاکید بر رعایت حقوق شهروندی و احترام به شهروندان	۱۴
۲۲	استفاده از امکانات و تجهیزات جدید	۱۴

همان‌گونه که نتایج پژوهش در جدول ۲ آمده است، مولفه‌های تشکیل‌دهنده ویژگی‌های پلیس جامعه‌محور در قالب ۲۲ مضمون فرعی به‌دست آمد.

جدول ۳. مولفه‌های تشکیل دهنده راهکارهای پیشگیرانه پلیس سنتی

ردیف	کد باز	فراوانی
۱	برخورد و مقابله با جرائم	۱۲
۲	کشف جرائم	۱۲
۳	استفاده از ظرفیت‌های درون سازمانی	۱۰
۴	دستگیری مجرمان	۱۴
۵	جذب منابع	۵
۶	استفاده از قوه قهریه و برخوردهای فیزیکی	۱۴
۷	حضور فیزیکی	۱۳

همان‌گونه که نتایج پژوهش در جدول ۳ نشان می‌دهد، برخورد و مقابله با جرائم، کشف جرائم، استفاده از ظرفیت‌های درون سازمانی، دستگیری مجرمان، جذب منابع، استفاده از قوه قهریه و برخوردهای فیزیکی، حضور فیزیکی راهکارهای پیشگیرانه پلیس سنتی هستند (جدول ۳).

جدول ۴. راهکارهای پیشگیرانه پلیس جامعه‌محور

ردیف	کدهای باز	فراوانی مطلق
۱	تعامل با محیط اطراف	۷
۲	به‌کارگرفتن شهروندان و دخیل دانستن آنان در انجام امور	۱۵
۳	آموزش شهروندان	۱۲
۴	آگاهی‌رسانی به شهروندان	۱۲
۵	استفاده از نظرات منتقدان جهت اصلاح و ارتقا امور	۱۲
۶	استفاده از نظرات خبرگان جهت اصلاح و انجام امور	۱۱
۷	استفاده از ظرفیت‌های بزرگ افراد جامعه	۱۱
۸	برخوردهای خوب با مردم و ایجاد جایگاه کارزماتیک	۱۱
۹	ارائه مشاوره‌های روانی و روان درمانی	۱۱
۱۰	برگزاری جلسات مطبوعاتی	۱۳

ردیف	کدهای باز	فراوانی مطلق
۱۱	برگزاری جلسات با مجرمان و رابطه تعاملی	۱۳
۱۲	استفاده از روش‌های اصلاحی جهت پیشگیری	۱۵
۱۳	استفاده از راهکارهای تشویقی مثل پلیس افتخاری	۱۲
۱۴	استفاده از طرحهای ابتکاری مثل طرح پلیس محله	۸
۱۵	استفاده از کارهای تبلیغاتی مثل پمفلت، بنر، پلاکارد	۱۲
۱۶	استفاده از فضای مجازی جهت آموزش و فرهنگ‌سازی	۱۲
۱۷	استفاده از رسانه‌های ملی جهت فرهنگ‌سازی	۱۱
۱۸	استفاده از معتمدان در محله و اصناف و کسبه	۱۰
۱۹	استفاده از کارشناسان و مشاورین تخصصی	۱۰
۲۰	تحلیل ریشه‌ای جرائم	۹
۲۱	انجام پژوهش در خصوص علت‌یابی خطاها و جرائم و راه رفع آنها	۸
	استفاده از سازمان‌های مردم‌نهاد و جامعه مدنی	

۱۰۹

براساس نتایج پژوهش، استفاده از شرکت‌های خصوصی، افزایش هزینه‌های ارتکاب جرم، دعوت از نهادهای خیریه، استفاده از ظرفیت‌های ادارات دولتی مثل اداره برق در پیشگیری از جرائم، تهیه نقش‌ها و وظایف شهروندان در حوزه امنیت و درگیرکردن مردم در حفظ امنیت، از مولفه‌های تشکیل‌دهنده راهکارهای پیشگیری مشارکتی هستند (جدول ۵).

جدول ۵. راهکارهای پیشگیری مشارکتی

ردیف	کد باز	فراوانی مطلق
۱	استفاده از شرکتهای خصوصی برای مشارکت با پلیس	۸
۲	افزایش هزینه‌های ارتکاب جرم	۱۱
۳	دعوت از نهادهای خیریه جهت مشارکت در هزینه‌ها	۱۰
۴	استفاده از ظرفیتهای ادارات دولتی مثل اداره برق در پیشگیری از جرائم	۱۰
۵	تعیین نقش‌های شهروندان در حوزه امنیت و درگیر کردن مردم در حفظ امنیت	۱۲

همان‌گونه که نتایج نشان داد، عدم ضمانت اجرایی قوانین و مکتوب شدن قوانین در این

حوزه، فرهنگ‌سازی ضعیف، ضعف نیروی انسانی، عدم توانمندسازی نیروی انسانی، ضعف در امکانات، ضعف در آموزش نیروی انسانی، ضعف زیرساخت‌ها، نبود امکان اجرای پلیس هوشمند، ضعف در تجهیزات و امکانات و فناوری‌های نوین، کمبود بودجه، ضعف آموزش‌های تخصصی مثل آموزش‌های رایانه‌ای و رسانه‌ای، نبود همکاری بین بخشی و مانند آن، از مولفه‌های تشکیل‌دهنده کاستی‌های پلیس ایران هستند (جدول ۶).

جدول ۶. مولفه‌های تشکیل‌دهنده کاستی‌های پلیس ایران

ردیف	کد باز	فراوانی
۱	عدم ضمانت اجرایی قوانین و مکتوب شدن قوانین در این حوزه	۲۹
۲	فرهنگ‌سازی ضعیف	۲۹
۳	ضعف نیروی انسانی	۲۴
۴	عدم توانمندسازی نیروی انسانی	۲۳
۵	ضعف در امکانات	۳۹
۶	ضعف در آموزش نیروی انسانی	۳۲
۷	ضعف زیرساخت‌ها	۱۵
۸	نبود امکان اجرای پلیس هوشمند	۱۲
۹	ضعف در تجهیزات و امکانات و فناوری‌های نوین	۳۲
۱۰	کمبود بودجه	۱۲
۱۱	ضعف آموزش‌های تخصصی مثل آموزش‌های رایانه‌ای و رسانه‌ای	۳۰
۱۲	فقدان همکاری بین بخشی	۳۱
۱۳	نبود آموزش‌های لازم در حوزه روانشناسی و ارتباطات با مردم	۳۱
۱۴	وجود نگاه سنتی در فرماندهان رده بالا	۱۷
۱۵	ضعف اختیارات به دلیل تعهدات قضایی	۱۹
۱	ضعف اقتدار به دلیل ضعف در حمایت‌های اقتصادی	۲۴
۱۷	نداشتن اعتبار و همراهی لازم را از طرف جامعه	۲۲
۱۸	فقدان پایداری و استمرار در همکاری با نهادهای مردمی	۲۴

ردیف	کد باز	فراوانی
۱۹	کم توجهی به اولویت‌های جامعه مدنی در امر پیشگیری	۲۸
۲۰	سیاست زدگی و برخوردهای ایدئولوژیک به جای برخوردهای حرفه‌ای	۲۱
۲۱	فقدان چشم‌انداز	۱۲
۲۲	فقدان سیاست‌های کلی درست و بجا	۳۲
۲۳	ضعف مهارت	۳۰

همان‌گونه که نتایج پژوهش نشان داد، کم کردن فشار و استرس روحی و روانی در کارکنان، ارتقا کمی و کیفی تعاملات برون سازمانی، ارتقا و اصلاح فرایندهای استخدامی برای ارتقا کمی و کیفی استخدام، ایجاد فضای مناسب برای ملاقات‌های مردمی، آموزش کارکنان در خصوص مسائل اجتماعی و مشکلات پیش رو در جامعه، تامین منابع و امکانات پلیس و مانند آن از مولفه‌های تشکیل‌دهنده تغییرات لازم برای تحقق پلیس جامعه‌محور هستند (جدول ۷).

جدول ۷. مولفه‌های تشکیل‌دهنده تغییرات لازم برای تحقق پلیس جامعه‌محور

ردیف	کد باز	فراوانی
۱	کم کردن فشار و استرس روحی و روانی در کارکنان	۱۱
۲	ارتقای کمی و کیفی تعاملات برون سازمانی	۱۵
۳	ارتقا و اصلاح فرایندهای استخدامی برای ارتقا کمی و کیفی استخدام	۱۳
۴	ایجاد فضای مناسب جهت ملاقات‌های مردمی	۱۲
۵	آموزش کارکنان در خصوص مسائل اجتماعی و مشکلات پیش رو در جامعه	۱۲
۶	تامین منابع و امکانات پلیس	۱۹
۷	برگزاری کلاس‌های آموزش‌های عمومی و تخصصی برای کارکنان	۱۴
۸	ایجاد و ارتقا ابزارها و شرایط مناسب جهت ارتباط پلیس و جامعه	۱۳
۹	تغییر نقش از نظامی‌محوری به خدمات‌محوری	۱۲
۱۰	فرهنگ‌سازی در خصوص تغییر دیدگاه مردم و جلب اعتماد مردم	۲۲
۱۱	اطلاع‌رسانی به مردم در خصوص اقدام‌های صورت گرفته توسط پلیس	۱۷

ردیف	کد باز	فراوانی
۱۲	استفاده از ابزارها و تجهیزات به روز و مدرن	۲۲
۱۳	استفاده از نیروهای جوان در حوزه کار	۱۴
۱۴	استفاده از فرماندهان مجرب صرفاً در حوزه مشاوره	۱۸
۱۵	ایجاد زمینه برای همکاری بین بخشی	۱۸
۱۶	تغییرات ساختاری (تقویت زیرساخت‌های فناورانه، مالی، اطلاعاتی، ارتباطی)	۱۲
۱۲	تغییرات فرایندی (بهبود فرایندها و مکانیزه کردن فرایندها و مجهز کردن به سیستم‌های فناورانه)	۱۲
۱۷	تغییرات رویکردی (تغییر رویکرد از سنتی به مدرن)	۱۱

همان‌گونه که نتایج پژوهش نشان داد، کسب اعتماد جامعه مدنی، کسب اعتماد سازمان‌های مردم‌نهاد، آگاه‌سازی با روش‌های مختلف، آموزش مستمر، استفاده از کمک‌نهادهای فرهنگ‌ساز مثل آموزش عالی، آموزش و پرورش، صداوسیما، اطلاع‌رسانی به مردم در خصوص آمارهای واقعی، استفاده از سازمان‌های مردم‌نهاد از مولفه‌های فعال‌کردن مردم در تحقق نقش پلیس جامعه‌محور هستند (جدول ۸).

جدول ۸. راه‌های فعال‌کردن مردم در تحقق نقش پلیس جامعه‌محور

ردیف	کد باز	فراوانی
۱	کسب اعتماد جامعه مدنی	۲۹
۲	کسب اعتماد سازمان‌های مردم‌نهاد	۲۹
۳	آگاه‌سازی با روش‌های مختلف	۱۴
۴	آموزش مستمر	۱۵
۵	استفاده از کمک‌نهادهای فرهنگ‌ساز مثل آموزش عالی، آموزش و پرورش، صداوسیما،	۲۲
۶	اطلاع‌رسانی به مردم در خصوص آمارهای واقعی	۲۲
۷	استفاده از سازمان‌های مردم‌نهاد	۲۴

همان‌گونه که نتایج پژوهش نشان داد، واقع بینانه‌تر بودن، کم‌هزینه‌تر بودن، اثربخش‌تر

بودن، مردمی بودن، نوین بودن، اثربخشی هزینه‌ها، تخصصی‌تر بودن، کارایی بیشتر، بهره‌وری بالاتر، تعالی نقش پلیس، همگرایی مردم و پلیس، افزایش اعتماد مردم، افزایش رضایت مردم، کم‌شدن حضور فیزیکی پلیس، خستگی کمتر نیروهای پلیس، برخورد بهتر و منطقی‌تر پلیس با مردم، به‌روزشدن پلیس و اجرای پلیس هوشمند از مولفه‌های تشکیل‌دهنده اهمیت و برتری پلیس جامعه‌محور نسبت به پلیس سنتی هستند (جدول ۹).

جدول ۹. مولفه‌های تشکیل‌دهنده برتری پلیس جامعه‌محور نسبت به پلیس سنتی

ردیف	کدهای باز	فراوانی
۱	واقع بینانه‌تر	۱۳
۲	کم هزینه‌تر	۲۲
۳	اثربخش‌تر	۲۸
۴	مردمی بودن	۳۲
۵	نوین بودن	۲۷
۶	اثربخشی فرایندها	۲۲
۷	تخصصی‌تر	۲۲
۸	کارآیی بیشتر	۱۸
۹	بهره‌وری بالاتر	۱۲
۱۰	تعالی نقش پلیس	۱۲
۱۱	همگرایی مردن و پلیس	۱۱
۱۲	افزایش اعتماد مردم	۲۲
۱۳	افزایش رضایت مردم	۲۲
۱۴	کم‌شدن حضور فیزیکی پلیس	۲۸
۱۵	خستگی کمتر نیروهای پلیس	۲۵
۱۶	برخورد بهتر و منطقی‌تر پلیس با مردم	۲۴
۱۷	به‌روزشدن پلیس و اجرای پلیس هوشمند	۲۴

بحث و نتیجه‌گیری

تحقیق حاضر برای بررسی تمایز رویکرد پیشگیرانه پلیس جامعه‌محور از پلیس سنتی و تبیین مهم‌ترین راهبردها و راهکارهای پیشگیرانه پلیس جامعه‌محور نسبت به پلیس سنتی بوده است که در پایان برای مهم‌ترین راهبردهای پیشگیرانه پلیس جامعه‌محور می‌توان به این راهبردها اشاره کرد.

الف. تحقق پلیس تعامل‌گرا به‌جای پلیس سرکوب‌گر؛

ب. تحقق پلیس اخلاق‌مدار به‌جای پلیس زورمدار؛

پ. ایفای نقش نقش پلیس ترمیم‌کننده به‌جای پلیس انتقال‌گیرنده؛

ت: ایفای نقش پلیس هشداردهنده به‌جای پلیس تعقیب‌کننده؛

همان‌گونه که نتایج میدانی پژوهش نشان داد، تعامل با محیط اطراف، به‌کارگرفتن شهروندان و دخیل دانستن آنان در انجام امور، آموزش شهروندان، آگاهی‌رسانی به شهروندان، استفاده از نظرات منتقدان جهت اصلاح و ارتقای امور، استفاده از نظرات خبرگان برای اصلاح و انجام امور، استفاده از ظرفیت‌های بزرگ افراد جامعه، برخوردهای خوب با مردم و ایجاد جایگاه کارزماتیک، ارائه مشاوره روانی و روان‌درمانی، برگزاری جلسات مطبوعاتی، برگزاری جلسات با مجرمان و رابطه تعاملی، استفاده از روش‌های اصلاحی جهت پیشگیری و مانند آن، به‌عنوان مولفه‌های تشکیل‌دهنده راهکارهای پیشگیرانه پلیس جامعه‌محور به‌دست آمدند.

از سوی دیگر، واقع بینانه‌تر بودن، کم هزینه‌تر بودن، اثربخش‌تر بودن، مردمی بودن، نوین بودن، اثربخشی هزینه‌ها، تخصصی‌تر بودن، کارایی بیشتر، بهره‌وری بالاتر، تعالی نقش پلیس، همگرایی مردم و پلیس، افزایش اعتماد مردم، افزایش رضایت مردم، کم شدن حضور فیزیکی پلیس، خستگی کمتر نیروهای پلیس، برخورد بهتر و منطقی‌تر پلیس با مردم، به روز شدن پلیس و اجرای پلیس هوشمند از مولفه‌های تشکیل‌دهنده اهمیت و برتری پلیس جامعه‌محور نسبت به پلیس سنتی هستند. ازجمله راهکارهای رویکرد

پیشگیری اجتماعی پلیس می‌توان به راهکارهایی از جمله؛ ۱- تعامل با مراکز دولتی با هدف شناسایی در برقراری ارتباط با آن مراکز و سازمان‌های وابسته، و استفاده از توانمندی‌های بالقوه و بالفعل آنان در راستای مأموریت‌های مشارکتی ناجا. ۲- تعامل با تشکل‌های غیردولتی؛ ۳- مشارکت با گروه‌های اجتماعی؛ ۴- استقرار مراکز مشاوره و مددکاری و دادن مشاوره‌های روانشناختی و انتظامی؛ ۵- فرهنگ‌سازی و دادن آموزش‌های همگانی ۶- اطلاع‌رسانی دقیق و تاکتیکی از اقدام‌های پلیس پیشگیری از جرم با تکیه بر رویکرد اجتماع محور از طریق تعامل با نهاد خانواده، اشاره کرد.

اهم راهبردهای مدنظر الگوی پلیس سنتی در امر کنترل و پیشگیری از جرائم عبارت‌اند از:
الف. راهبرد افزایش حجم نیروی عملیاتی پلیس؛

ب. راهبرد تقویت گشت‌های انتظامی؛

پ. راهبرد تقویت کشف علمی جرائم؛

ت. راهبرد اجرای قاطعانه قوانین حافظ نظم.

باتوجه به رویکردها و راهکارهای پلیس جامعه‌محور و مبانی شکل‌گیری این رویکرد، می‌توان ویژگی‌ها و شاخص‌هایی را برای رویکرد پلیس جامعه‌محور برشمرد، از مهمترین این شاخص‌ها عبارتند از:

- تاکید بر پلیسی‌گری مشارکتی: در رویکرد پلیس جامعه‌محور، مشارکت عمومی در تحقق اهداف پلیس، یکی از مهمترین ویژگی‌هاست، برخلاف رویکرد سنتی که در آن پلیس، وظیفه تامین امنیت را برعهده داشته و ارائه‌کننده آن است، در پلیس جامعه‌محور، مشارک تمامی نهادهای مدنی و نیز دولتی در تحقق اهداف و وظایف پلیس مدنظر است.

- توجه به امنیت محسوس همزمان با حفاظت از امنیت موجود: از بهترین شاخص‌های رویکرد اجتماع‌محور پلیس، گسترش احساس امنیت همزمان با وجود امنیت است. پژوهش‌های جرم‌شناسی نشان می‌دهد، احساس امنیت، بیش از وجود

امنیت، برای شهروندان، حائز اهمیت است و بر ظرفیت جنایی و بزهدیدگی جامعه اثر می‌گذارد.

- افزایش سرمایه اجتماعی پلیس: رویکرد اجتماع‌محور پلیس با اعتقاد به اینکه افزایش اعتماد و همکاری مردم با پلیس، مهمترین سرمایه پلیس برای انجام وظایف و تحقق اهداف است. به دنبال افزایش سرمایه اجتماعی پلیس است. افزایش سرمایه اجتماعی پلیس، شاخص‌هایی دارد که افزایش یا کاهش آنها می‌تواند سرمایه اجتماعی پلیس را افزایش یا کاهش دهد. از جمله این شاخص‌ها اعتماد، اعتقاد، رضایت‌مندی و مشارکت مردم در امور مربوط به پلیس است.

- افزایش کنترل غیررسمی: پلیس جامعه‌محور با افزایش نقش مشارکتی مردم و نهادهای دولتی در زمینه تامین نظم و امنیت به دنبال گسترش کنترل غیررسمی است. بدیهی است به دلیل گستردگی دامنه کنترل غیررسمی این امر به مراتب دامنه امنیت اجتماعی و احساس امنیت اجتماعی را خواهد افزود و اهداف پلیس را محقق خواهد کرد.

- افزایش حضور پلیس در فرایند جامعه‌پذیری: با توجه به اینکه تربیت شهروندانی قانون‌مدار، نیازمند جامعه‌پذیری مطلوب بوده و مشارکت آموزش‌محور پلیس، در فرایند جامعه‌پذیری از طریق نهادهایی مثل مدرسه و خانواده و رسانه‌ها، می‌تواند نسل آینده جامعه را براساس اهداف و مقاصد پیشگیرانه پلیس جامعه‌پذیر کند. رویکرد جامعه‌محوری پلیس به ارتباط و حمایت دوسویه سازمان پلیس و جامعه اشاره دارد. از یک‌سو، سازمان پلیس در تعامل با جامعه، دیدگاه آحاد مختلف مردم در خصوص نیازهای خود در حوزه نظم و امنیت را می‌سنجد و از نتایج این سنجش در برنامه‌ریزی و ارائه خدمات بهتر به مردم استفاده می‌کند. ضمن اینکه جلب مشارکت و اعتماد عمومی نسبت به سازمان پلیس، موجب همکاری و مشارکت جامعه نیازمند پلیس است و پلیس هم نیازمند جامعه.

منابع

اسدی، عاطفه. (۱۳۹۴). بررسی مردم‌شناختی احساس امنیت در بین شهروندان تهرانی در سه دوره تحولی ناجا (پلیس مقتدر، پلیس جامعه‌محور و پلیس هوشمند). پایان‌نامه کارشناسی ارشد. دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکز.

افراسیابی، علی و نوروزی، بهرام. (۱۳۸۹). رویکرد جامعه‌محور به پیشگیری از جرم در پلیس ایران. فصلنامه مطالعات پیشگیری از جرم، ۵(۱۴)، صص ۷-۳۶. قابل بازیابی از: http://cps.jrl.police.ir/article_13501.html

بخشایشی بایقوت، محرم. (۱۳۹۱). رویکرد جامعه‌محوری پلیس در جرم. پایان‌نامه کارشناسی ارشد. دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکز.

بیات، بهرام. (۱۳۸۷). پیشگیری از جرم با تکیه بر رویکرد اجتماع محور. تهران: معاونت اجتماعی ناجا.

پوراسدی، محمد و نوروزی، بهرام. (۱۳۹۱). تاثیر مولفه‌های آموزشی در تحقق پلیس جامعه‌محور. تحقیقات مدیریت آموزشی، ۴(۱۴)، صص ۱۲۷-۱۴۴. قابل بازیابی از: https://jeaq.riau.ac.ir/article_523.html

تریانویچ، رابرت و باتوروکس، بابی. (۱۳۸۳). پلیس جامعه‌محور. چاپ اول. تهران: مرکز تحقیقات کاربردی طرح و برنامه و بودجه ناجا. انتشارات فرات.

درویشی، صیاد و میرزاخانی، عبدالرحمن. (۱۳۹۴). ارائه راهبردهای پیشگیری از جرم با رویکرد پلیس جامعه‌محور. پژوهشنامه نظم و امنیت اجتماعی، ۸(۲۹)، صص ۱۲۵-۱۵۶. قابل بازیابی از: http://osra.jrl.police.ir/article_9834.html

زارعیان جهرمی، عبدالعلی. (۱۳۹۱). اقدامات مناسب در پیشگیری از جرم و اصلاح مجرم. پایان‌نامه کارشناسی ارشد. دانشگاه آزاد واحد تهران مرکز.

عبدی، توحید. (۱۳۸۳). تبیین رویکرد جامعه‌محوری پلیس. فصلنامه دانش انتظامی، ۱۳۸۳(۲۳)، صص ۱۳-۲۸. قابل بازیابی از: <http://ensani.ir/fa/article/132355>

کارن، ام هس و لیندا، اس میلر. (۱۳۸۲). پلیس در اجتماع. محمدرضا کلهر، مترجم. تهران: معاونت پژوهش دانشگاه علوم انتظامی ناجا.

محمدنسل، غلامرضا. پلیس و سیاست پیشگیری از جرم. تهران: انتشارات مرکز تحقیقات کاربردی پلیس پیشگیری نیروی انتظامی.

موسویان، هانیه سادات. (۱۳۹۳). راهبردهای پلیس برای کاهش ترس از جرم. پایان‌نامه کارشناسی ارشد. دانشگاه علامه طباطبائی. تهران.

وروایی، اکبر و فتح الهی، سید سیامک. (۱۳۸۸). رویکرد جامعه‌محوری به پیشگیری از جرم. نخستین همایش ملی پیشگیری از جرم. مرکز تحقیقات کاربردی پلیس پیشگیری ناجا. تهران: معاونت آموزش ناجا.

وروایی، اکبر. (۱۳۸۴). پلیس جامعه‌محور، مطالعه تطبیقی شیوه‌های جلب مشارکت مردمی در تامین نظم عمومی. تهران: انتشارات معاونت سیاسی سازمان عقیدتی سیاسی ناجا.

Marx, G. (1988). *Undercover: Police Surveillance in America*. Berkeley: University of California.

